

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

«Els somriures dels Casals»

Més enllà del projecte, un espai de reflexió i de transformació social.

Buenaventura Rubio, Maria Antonia

Universitat de Barcelona

Unitat de Formació i Recerca, Escola de Treball Social

Passeig de la Vall d'Hebron, 171

08035 Barcelona

Espanya

mabuenaventura@ub.edu

1. RESUM:

«Els somriures dels casals» és un espai d'experiències i aprenentatges. L'objectiu va més enllà d'adquirir aprenentatges i d'oferir un servei a una necessitat sentida per la comunitat. Gira entorn a la dimensió educativa, política i intercultural de formar a ciutadans i ciutadanes implicats i compromesos en la societat actual, amb capacitat crítica i creativa en el disseny de propostes, mostrant-se agents de canvi en el seu entorn més proper.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

2. ABSTRACT:

«Els somriures dels casals» to be a laboratory of experiences and learnings. The goal goes beyond to acquire learning and provide a service to a need felt by the community. It is very important the educational, political and intercultural dimension in the training of citizens involved and engaged in today's society, with critical and creative ability en the desing of proposals, showing themselves agents of change in their immediate surroundings.

3. PARAULES CLAU: 4-6

aprenentatge servei, ciutadania critica, compromís social, agents de canvi

4. KEYWORDS: 4-6

service learning, critical citizenship, social commitment, agents of change.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

5. DESENVOLUPAMENT:

La present comunicació és la presentació d'una experiència de caràcter innovador on es genera un espai d'aprenentatge que conjuga l'interès creixent dels i les estudiants en participar en projectes d'aprenentatge servei (ApS) i les inquietuds en participar en projectes de cooperació al desenvolupament. En l'afany d'oferir a través de la universitat projectes que vinculin interessos, inquietuds i demandes d'estudiants, docents i la pròpia comunitat, emmarquem el projecte en el Programa de Millora i Innovació docent de la Universitat de Barcelona, grup Trans@net (GIDCUB-13/126), «Programa d'aprenentatge servei en el Grau de Treball Social» (2015/PID-UB/005). La Facultat d'Educació, a través de l'Oficina d'ApS l'ofereix com projecte transversal a totes les titulacions per la participació d'estudiants de treball social, educació social, pedagogia i mestre en educació infantil i primària, amb el reconeixement de 6 crèdits ECTS. A més forma part d'un dels estudis de cas presentats en la tesi doctoral *“L'educació superior en el desenvolupament d'una ciutadania compromesa, participativa i solidària. L'aprenentatge servei i l'educació per al desenvolupament com estratègies de treball”*.

Generar espais de debat i reflexió entre estudiants, docents i comunitat, suposa en primer lloc, desplegar una imprescindible etapa formativa que prioritzi la presa de consciència sobre la justícia social, la solidaritat i el compromís ciutadà. Unceta (2007) argumenta que l'educació superior constitueix una eina fonamental per a que les diferents societats es puguin dotar de coneixements i capacitats que permetin impulsar processos de transformació i afrontar en millors condicions els reptes de desenvolupament en les més diverses àrees, reconeixent el protagonisme de la universitat en els processos d'educació per a una ciutadania global. En el Pla Director 2013-2016 de la Cooperació Espanyola, aprovat per la Conferència de Retors de les Universitats Espanyoles (CRUE, 2000), es veu refermada l'acció universitària en referència a l'educació pel desenvolupament (EpD) per la seva proximitat a la ciutadania com una de les prioritats de la cooperació. Per altra banda, la inclusió de l'aprenentatge servei com una metodologia idònia per el desenvolupament de competències de sostenibilitat i responsabilitat social universitària (CRUE, 2015) la converteix en una estratègia valuosa per incloure la sostenibilitat en els currículums universitaris. L'ApS es configura com la millor opció per oferir uns aprenentatges als estudiants i un servei a la comunitat a una necessitat educativa sentida i

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

expressada per l'associació Katxima pel Desenvolupament Comunitari en oferir un suport a l'educació no formal per contribuir a la conscienciació d'infants, adolescents i famílies en el reconeixement de l'educació com un element de creixement i desenvolupament personal i comunitari, concretament en el sector escolar Madrassa Abu Kalid de les poblacions de Efniger i Tafraoute Sidi Ali al sud-est del Marroc.

Els somriures dels casals, és un a projecte d'ApS en l'àmbit de la cooperació i la solidaritat, que combina les activitats pràctiques de l'espai classe amb les activitats realitzades fora del campus universitari. Es busca aprendre per mitjà dels reptes que suposa l'elaboració d'un projecte en totes les seves fases, tot reflexionant sobre els aprenentatges adquirits i els serveis realitzats, amb l'objectiu de millorar-los (Puig, i altres, 2006; Puig i altres, 2009; Puig, i altres, 2012), orientats al canvi social. En l'etapa formativa, essencial en aquests tipus de projectes, s'enfoca des de la mirada conceptual de l'EpD, introduïm conceptes bàsics sobre la cooperació i el disseny de projectes d'intervenció social comunitària, la interculturalitat, les desigualtats socials, els drets humans, els drets dels infants i les dones el resultat és un procés educatiu que propicia la consciència ciutadana crítica i global, vinculant la participació, la justícia i la solidaritat com eines de transformació social (Vilà, 2015). El disseny conjunt del projecte respon a les bases teòriques centrades en l'organització comunitària com són la conscienciació, l'organització i la mobilització des de la perspectiva no lineal «d'aprendre fent» en la que cada moment del procés es retroalimenta i es produeix aprenentatge (Ander Egg 1982). La possibilitat de posar en pràctica aquells coneixements adquirits a l'aula, fora del món universitari i en contacte directe amb la realitat social tenen l'objecte de la desconstrucció del coneixement a favor d'una nova construcció (Boaventura de Sousa, 2010). Es cerca que els i les estudiants millorin, al llarg de la participació en el projecte, les seves habilitats i destreses de treball en equip, la presa de decisions, i l'apoderament (Villa y Poblete, 2007), en definitiva que millorin les competències personals i professionals. L'obertura de nous escenaris educatius atorguen al docent un rol d'investigador de l'acció educativa, obrint espais i noves possibilitats educatives identificant estratègies d'acció per després reflexionar sobre elles i proposar un canvi (Latorre, 2003) o generar aprenentatge.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

Els objectius es centren en la presa de consciència de la necessitat de crear societats més justes i solidaries en un context local i global. En afavorir les capacitats i habilitats organitzatives dels estudiants posant-los en contacte amb la realitat. Emfatitzar en les destreses i habilitats dels estudiants per la contribució al canvi i transformació social. I per últim donar suport a les mobilitzacions per la difusió de les situacions de vulnerabilitat social promocionant la justícia social i la defensa dels drets humans.

Els objectius específics són dirigits a:

1. Incentivar les accions de suport i servei en una entitat col·laboradora en el disseny i desenvolupament d'un projecte d'intervenció comunitària.
2. Motivar a desenvolupar actituds obertes i empàtiques basades en el respecte, el reconeixement de la diversitat i la multiculturalitat a través de reflexions crítico-constructives.
3. Contribuir a l'establiment de relacions professionals i de confiança amb persones, famílies, grups, organitzacions i comunitats amb la finalitat d'identificar les necessitats socials i les circumstàncies més importants per una transformació social.
4. Potenciar el desenvolupament de competències i habilitats dels estudiants per un exercici transformador personal i professional.

L'estratègia metodològica es basa en l'elaboració d'un diagnòstic participatiu en el que es conjuguen diferents elements i instruments, entre ells, la lectura de documents i memòries d'anys anteriors que conjuntament es comparteixen amb estudiants i voluntaris que amb anterioritat han participat del projecte, per elaborar el diagnòstic participatiu que orienti el disseny i proposta actual (Folgueiras i Sabariego, 2018). D'aquesta forma, cada any un grup d'uns 20 estudiants de diferents formacions tant de la Facultat d'Educació com d'altres formacions acadèmiques elaboren un projecte que implementaran conjuntament amb els voluntaris locals, base de la

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

sostenibilitat i continuïtat del projecte. La participació de més de 150 estudiants en diverses edicions, en aquests últims anys, avalen el projecte i el consoliden en el temps.

Fases del projecte:

Primera fase, un cop configurats els grups s'inicia una etapa formativa de tres hores cada dimecres de novembre a maig, s'inclou una estada de cap de setmana per conèixer i incentivar la cohesió entre el grup. S'introdueixen els conceptes bàsics teòrics sobre cooperació al desenvolupament, el disseny de projectes d'intervenció social comunitària, la interculturalitat, la desigualtat social, els drets humans, els drets dels infants i de les dones contextualitzat al territori d'intervenció. A partir d'aquests coneixements i compartint l'experiència de voluntaris d'anys anteriors es realitza un diagnòstic participatiu que donarà lloc al disseny del projecte.

Segona fase, construcció, disseny i difusió del projecte. S'escull la temàtica i els objectius a treballar a través de metodologies participatives que orienten el desenvolupament d'habilitats comunicatives per la construcció d'eines socials i de relacions interpersonals per l'aprenentatge.

Tercera fase, implementació a territori, part vinculada al servei i la més esperada per posar en pràctica allò creat i dissenyat. El reforç pedagògic i educatiu informal basat en l'educació en el temps lliure és quelcom que els infants de la zona no tenen accés de forma habitual en l'educació marroquí, focalitzada a un ensenyament-aprenentatge tradicional que no dona resposta a les necessitats reals d'aprenentatge, educatiu i de projecció de futur. És durant aquesta fase que es du a terme el servei que la comunitat esdevé educadora i els aprenentatges s'adquireixen a través de l'experiència i de l'aplicació dels continguts curriculars en diferents situacions. El servei enfocat cap a la revalorització de l'educació, ofereix eines pedagògiques per fomentar l'escolarització, la promoció personal, educativa i social dels infants; la formació de futurs monitors, l'apoderament i la participació de la comunitat, la creació d'espais interculturals de convivència entre els grups i d'espais educatius equitatius respectuosos amb la seva cultura en defensa dels drets dels infants i les dones. Indirectament s'incideix en el

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

desenvolupament de la comunitat, promovent el creixement econòmic sostingut i sostenible de la zona.

Quarta fase, enfocada a la reflexió i elaboració d'una memòria on es recull l'aprenentatge adquirit, el servei realitzat i les propostes de millora.

L'experiència viscuda per el grup d'estudiants de la promoció 2016, els motiva i anima a presentar-se al Premi Docs Cooperants 2016 convocat per el Casal de Joves Casa Sagnier i finançat per l'Ajuntament de Barcelona, guanyant-ne el primer premi. Aquest premi consisteix en oferir a joves que viuen una experiència de cooperació internacional la possibilitat de donar-li visibilització. La proposta realitzada per tres estudiants de la promoció 2016 va ser la filmació d'un documental que reflexes l'experiència viscuda i el procés realitzat, l'objectiu expressat per els estudiants en la redacció del projecte presentat va ser «plasmant la realitat del casal de manera espontània, captant els moments i les escenes quotidianes per explicar a través de les imatges el procés de canvi intern que viuen els voluntaris i la repercussió que el casal té en la vida dels infants del poblat», resultant un documental Arbat Tarbat «els somriures dels casals» que el trobem en la pàgina youtube de l'associació en el següent enllaç <https://www.youtube.com/watch?v=G3-xVxulQtA&t=37s>

De les diferents reflexions que es porten a terme durant el procés i final de l'experiència, l'alumnat considera aquest espai com el lloc ideal per posar en pràctica els ensenyaments apresos a la carrera, valorant que és un espai que propicia la presa de consciència de desigualtats socials i globals i on es potencia la presa de decisions. Respecte al servei destaquen l'apoderament de les nenes i noies que participen del projecte, així com el fort sentiment de la comunitat en valorar i recolzar les tasques relacionades amb la formació de voluntaris locals. Una de les estudiants conclou:

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

«quan acaba el casal i reflexiones sobre tot el que has viscut, no ets conscient de tot el que ha significat per a tu l'experiència fins uns dies després que tornes a la rutina i tornes a fer un altre xoc. T'adones que la idea de fer un ApS per ajudar als infants i aprendre coses noves és queda curt, ja que vius i experimentes coses i sensacions inexplicables, tens contacte amb gent molt propera, que t'estimen i et valoren sense casi ni conèixer-te, una família que t'acull i de la qual t'emportes molts records, emocions i estima. Es una experiència molt màgica, la qual et fa reflexionar molt. Penses que vas a ensenyar i/o ajudar, i t'adones que t'estan ensenyant molt més ells a tu» [EAPS CP, 39:21]

Són varies les conclusions a les que es podrien arribar després de participar en aquest projecte, vigent actualment. Algunes d'elles giren al voltant de que un aprenentatge significatiu és precursor del desenvolupament i creixement de les competències professionals i personals. Que aquest aprenentatge va més enllà de l'ensenyament universitari, atorgant als espais dedicats a la reflexió l'element clau en l'adquisició d'aprenentatges. Aquestes reflexions sobre l'aprenentatge, sobre la necessitat del servei i sobre la realitat social, obren les portes a l'expressió crítica i a posar en pràctica les competències professionals i personals adquirides i un apoderament dels estudiants.

El fet de compartir i viure experiències vitals, conèixer una altra cultura i un saber fer distint al món occidental genera un sentit de compromís i implicació dels estudiants amb l'entitat que s'ofereix el servei, alhora que incentiva un fort sentiment social afavoridor d'una consciència i construcció d'una ciutadania global crítica.

Es desataca l'oportunitat de desenvolupament comunitari a través del servei i en favor d'una transformació social, de la justícia social global i solidaria. Valoritzant els vincles creats i la participació dels membres de la comunitat, esdevenint un incentiu per la sostenibilitat del projecte.

Per últim, es visualitza el canvi de rol docent com l'artesa d'aquests espais amb una visió de recerca, de sensibilització i d'intervenció que contribueix a les necessitats educatives i d'un desenvolupament humà enfocat a crear escenaris per la transformació social.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

5.1. FIGURA O IMATGE 1

5.2. FIGURA O IMATGE 2

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

FIGURA O IMATGE 3

5.3. FIGURA O IMATGE 4

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

FIGURA O IMATGE 5

5.4. FIGURA O IMATGE 6

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (segons normativa APA)

Ander – Egg, E.(1982). *Metodologia y Práctica del Desarrollo de la Comunidad*. México: Editorial El Ateneo.

Boaventura de Sousa, S. (2010). *Descolonizar el saber, reinventar el poder*. Recuperat a:http://www.boaventuradesousasantos.pt/media/Descolonizar%20el%20saber_final%20-%20C3%B3pia.pdf

CRUE (2000). *Estratègia de Cooperaci3n universitària al Desarrollo*. Recuperat a:<http://www.ocud.es/files/doc555/escude2000.pdf>

(2015). *Institucionalizaci3n de el Aprendizaje Servicio como estrategia docente dentro del marco de la Responsabilidad Social Universitaria para la promoci3n de la sostenibilidad en la Universidad*. Recuperat a:<https://www.crue.org/Documentos%20compartidos/Recomendaciones%20y%20criterios%20tecnicos/2.%20APROBADA%20INSTITUCIONALIZACION%20ApS.pdf>

Folgueiras, P. i Sabariego, M.(2018). *Investigaci3n-acci3n participativa. El disseny d'u diagn3stic participatiu*. REIRE. Revista d'innovaci3 i Recerca en Educaci3. Vol. 11 n31.

Latorre, A. (2003). *La investigaci3n- acci3n. Conocer y cambiar la pr3ctica educativa*. Barcelona: Gra3.

Puig J., Batlle R, Bosch C, Palos J (2006). *Aprenentatge servei: educar per la ciutadania*. Barcelona: OCTAEDRO

Puig, J.M.; Marta, X. y Batlle, R. (2009). *Metodología APS: C3mo iniciar un proyecto de aprendizaje servicio*. Disponible en: <http://www.slideshare.net/batlle/metodologia-aps-cma-iniciar-un-proyecto-de-aprendizajeservicio> recuperat Abril, 10, 2010.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

Puig, J.M. (coord.) (2012). *Compromís cívic i aprenentatge a la universitat. Experiències i institucionalització de l'aprenentatge servei*. Barcelona: Graó.

Unceta, K.(2007). *La cooperación al desarrollo en las universidades españolas*. Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional. Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación.

Villa, A. y Poblete, M.(2007). *El aprendizaje basado en competencias. Una propuesta para la evaluación de competencias genéricas*. ICE: Universidad de Deusto.

Vilà Taberner, R. (dir) (2015). *L'educació per al desenvolupament a la universitat. Impulsant l'educació crítica i compromesa als estudis de grau, Diagnosi de l'estat actual d'implementació, possibilitats i estratègies en l'educació formal de les universitats públiques catalanes* Fundació Autònoma Solidària: UAB Campus.

«Els somriures dels casals»(2017) disponible a:
https://www.youtube.com/watch?v=cEzS3Q7k8_s